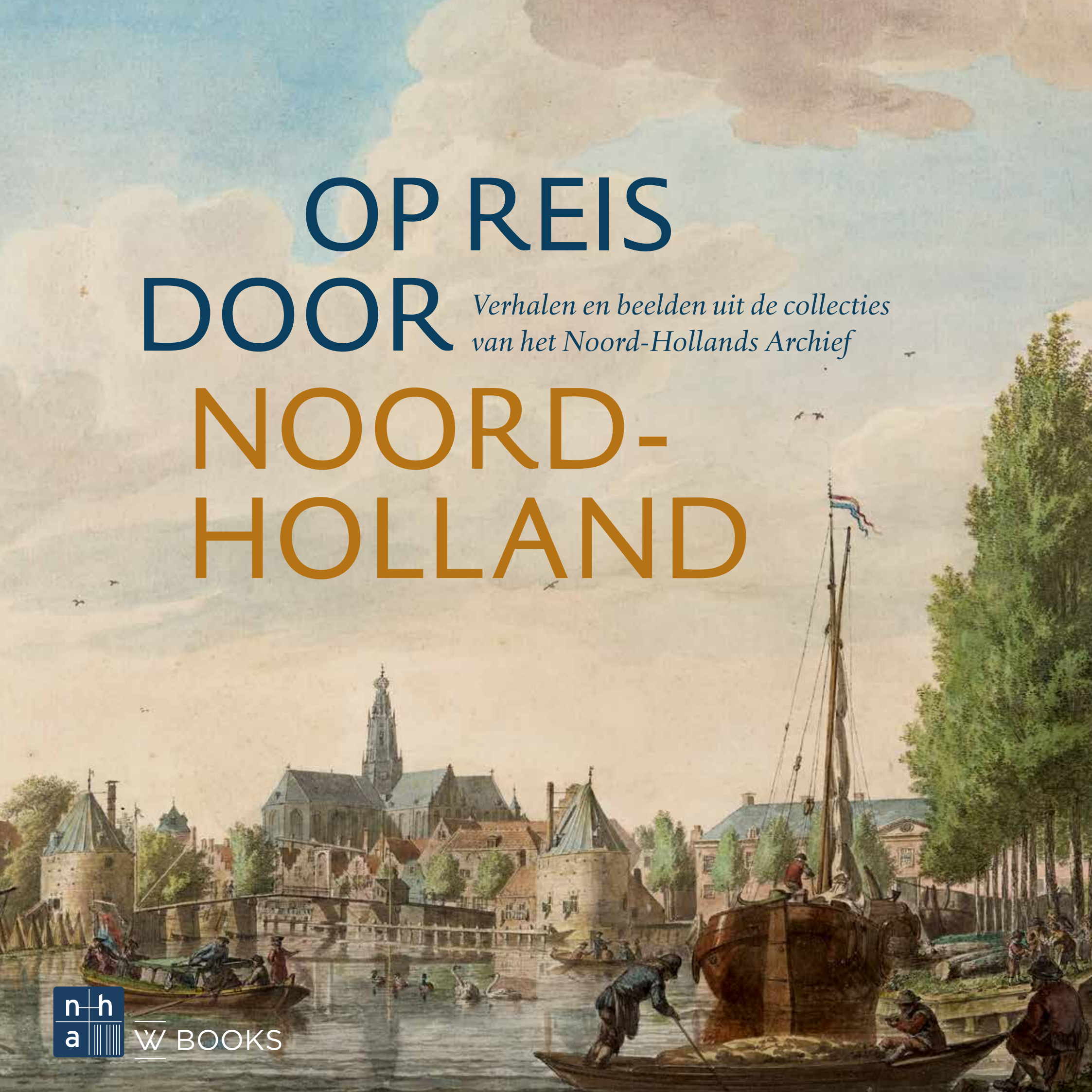

OP REIS DOOR

*Verhalen en beelden uit de collecties
van het Noord-Hollands Archief*

NOORD- HOLLAND

W BOOKS

OP REIS DOOR

*Verhalen en beelden uit de collecties
van het Noord-Hollands Archief*

NOORD- HOLLAND

W BOOKS

INHOUD

VOORWOORD 6

Willeke de Groot

DE RIJKE SCHATKAMER VAN HET NOORD-HOLLANDS ARCHIEF

*De oorsprong en groei van het geheugen
van Noord-Holland* 11

Myrthe Krom, Alexander de Bruin en Hannah Goedbloed

DE ABDIJ VAN EGMOND

*En de oudste stukken van het
Noord-Hollands Archief* 31

Patrick Vlegels

DE WERELD IN BLOEI

*De bloemen- en bollenteelt in Holland en
de familie Voorhelm* 51

Marika van Roon

UIT DE COLLECTIES VAN HET NOORD-HOLLANDS ARCHIEF 66

SAMEN STERK

De kracht van kunstenaarsverenigingen in beeld 81

Myrthe Krom

MEER DAN HUIZEN EN TUINEN

*De Noord-Hollandse buitenplaatscultuur in de
achttiende eeuw* 101

Christian Bertram

GEHEUGEN VAN NOORD-HOLLAND: DE JAARLIJKSE FOTO-OPDRACHT VAN HET NOORD-HOLLANDS ARCHIEF 120

HET VERLANGEN NAAR DE ZEE

*Een reis langs enkele Noord-Hollandse
badplaatsen in de negentiende eeuw* 135

Koen Marijt

DE WATERWOLF GETEMD

Droogmaking van de Haarlemmermeer 153

Sarah Remmerts de Vries

1940-1945 IN NOORD-HOLLAND 170

VAN HANDELSCENTRUM NAAR WOONPLAATS

*Verstedelijking en suburbanisatie in
Noord-Holland* 183

Floor Milikowski

VERHALEN VAN AANKOMST

*Migratie in Noord-Holland door de eeuwen
heen* 199

Annabella Meddens-van Borselen en Alexander de Bruin

WAAR HET IJ UITMONDT IN DE NOORDZEE

*Fotografie van het Sluizencomplex IJmuiden
in opdracht van Rijkswaterstaat en het
Noord-Hollands Archief* 217

Lisa van Beek en Alexander de Bruin

NOTEN 233

BRONNEN 234

BEELDVERANTWOORDING 237

COLOFON 240

4.
Pieter Saenredam, Nieuwe Kerk, zuidzijde, 1650.

De Haarlemse Pieter Saenredam tekende vele kerken en hun interieurs. Op 8 juli 1650 maakte hij deze tekening van de Nieuwe Kerk in Haarlem. In 1879 werd de tekening door gemeentearchivaris Adriaan Justus Enschedé geschonken aan het gemeentearchief.

eigen geld veel werken die hij vervolgens aan het gemeentebestuur schonk (afb. 3 en 4). Daarnaast wist hij vermogende Haarlemmers in zijn netwerk te overtuigen hun kunstcollecties te doneren aan de stad.³ Zo is het legaat van de beroemde en puissant rijke bloem- en bollenkweker Carl Gotfried Voorhelm Schneevoegt (1802-1877) na zijn dood door het Haarlemse gemeentebestuur aanvaard. Deze enorme collectie prenten en tekeningen is tot op heden een van de belangrijkste collecties van het Noord-Hollands Archief.

Geïnspireerd door het werk van Enschedé besloot Gonnet een topografische atlas te gaan verzamelen voor de provincie Noord-Holland: de Provinciale Atlas (afb. 1 en 5). Gonnets allereerste aankoop voor de Provinciale Atlas van Noord-Holland was een grote collectie kaarten, boeken en vele prenten en tekeningen, alle betreffende Noord-Holland. Deze collectie was een onderdeel van een veel omvangrijkere en zeer gewilde verzameling van Jan Schuitemaker sr. (1821-1896), een bekende uitgever van centsprenten

(goedkope volks- of kinderprentjes) uit Purmerend (afb. 6). Gonnet was er niet als eerste bij: zo hadden de gemeenten Haarlem en Amsterdam al delen uit deze verzameling aangekocht voor hun archief. Met toestemming van de Provinciale Staten kon Gonnet in 1888 het Noord-Hollandse deel van de Schuitemakercollectie aankopen voor het in die tijd gigantische bedrag van 2500 gulden.⁴

Dat Gonnet een voorvechter was voor een topografische atlas die de veranderingen in het landschap vastlegt, blijkt ook uit zijn idee om bedreigde historische gebouwen door tekenars te laten vastleggen in steden als Alkmaar, Hoorn, Edam, Monnikendam, Medemblik, Enkhuizen en in de Zaanstreek. Dit plan werd echter niet uitgevoerd, waarschijnlijk vanwege te hoge kosten.⁵ Hij kreeg van het provinciale bestuur wel toestemming om foto's te laten maken van deze gebouwen. De Atlascollectie groeide gestaag dankzij een jaarlijks budget dat de provincie Noord-Holland hiervoor

5. Jacobus Stellingwerff, Titelblad voor een topografische atlas van Noord-Holland, 1720-1727. Jacobus Stellingwerff maakte duizenden tekeningen van landschappen en topografische objecten. Hij werkte voornamelijk in opdracht voor uitgevers van atlassen. Voor een groep tekeningen in de omgeving van Zeevank, Purmerland en Waterland ontwierp hij deze titelpagina.

6. Cornelis Pronk, Oost-Indisch Huis te Enkhuizen, circa 1780. Het Oost-Indisch Huis te Enkhuizen, een van de zes kamers van de VOC, was in 1816 door brand volledig verwoest. Deze tekening werd in 1888 aangekocht uit de collectie Schuitemaker door rijksarchivaris Cornelis Gonnet.

1.

D. Delcroix, Kaart van Noord-Holland van Amsterdam tot en met West-Friesland, 1860 (kopie naar de originele kaart uit 1573 van Christiaan Sgroten in de collectie van de Koninklijke Bibliotheek te Brussel).

De binnenduinrand langs de kust van het graafschap Holland is op deze kaart door Christiaan Sgroten in beeld gebracht in 1573. De locatie van de Abdij van Egmond is omcirkeld, evenals het Slot van de heren van Egmond.

Patrick Vlegels

Een reis door de archieven en collecties van het Noord-Hollands Archief voert ook naar hét religieuze en culturele centrum van het graafschap Holland in de middeleeuwen: de Abdij van Egmond. Deze bijdrage is een kort overzicht van de geschiedenis aan de hand van de oorkonden en andere bronnen die overgeleverd zijn. De abdij was machtig en betrokken bij verschillende geestelijke en politiek-bestuurlijke aangelegenheden in een groot gebied. Het archief van de abdij, het oudste dat het Noord-Hollands Archief in beheer heeft, is sinds 2025 volledig digitaal toegankelijk gemaakt en daarmee kan het onderzoek een nieuwe impuls krijgen.

DE ABDIJ VAN EGMOND

En de oudste stukken van het Noord-Hollands Archief

2.

Pieter Soutman en Cornelis Visscher, Portret van Sint Adelbertus, 1650.

Adelbertus is de naamgever van de abdij en van de nabijgelegen put, waar zijn oorspronkelijke graf was gesitueerd. Na het opgraven van zijn gebeente in 922 ontsprong er een bron met geneeskrachtige werking, aldus het door de monniken in Egmond opgestelde leven van deze heilige (*Vita Sancti Adalberti Confessoris*).

De Abdij van Egmond ligt van oudsher aan de binnenduinrand in Noord-Holland, aan de handelsroute die vanaf Den Haag via Leiden en Haarlem dwars door het voormalige graafschap Holland heen naar Alkmaar voert (afb. 1). Hier was in de vroege middeleeuwen slechts een kleine strook land bewoonbaar naast het dan nog alomtegenwoordige water. In de achtste eeuw komen monniken vanuit Engeland naar het vasteland om het christelijke geloof te verspreiden. Eén van hen is Adelbertus, een missionaris die in Egmond een kleine kapel opricht, waarin hij ook begraven wordt. Volgens de overlevering was hij erg populair bij de lokale bevolking en zijn er na zijn dood enkele wonderen gebeurd. Daardoor was zijn status zelfs enkele eeuwen later alom bekend (afb. 2).

De eerste Hollandse graven laten hun oog vallen op het gebied rond Egmond. Graaf Dirk I van Holland (ca. 875–939) brengt aan het begin van de tiende eeuw een klein klooster in Hallum waar een aantal nonnen leeft onder zijn gezag. De nonnen bidden voortaan voor het zielenheil van de grafelijke familie. Het gebeente van Sint Adelbertus (= relieken) laat de graaf in 922 opgraven en naar dit klooster overbrengen. Uit het oude graf welt vervolgens een geneeskrachtige bron op. In de stenen basiliek die graaf Dirk II (ca. 932–988) ter vervanging van het houten klooster laat bouwen worden omstreeks 950 de nonnen vervangen door monniken, afkomstig uit Gent. Die zouden beter opgewassen zijn tegen de dreiging van invallen en plunderingen door de Noormannen. De graaf heeft zich samen met zijn vrouw Hildegard laten vereeuwigen in het Evangelarium van Egmond.¹

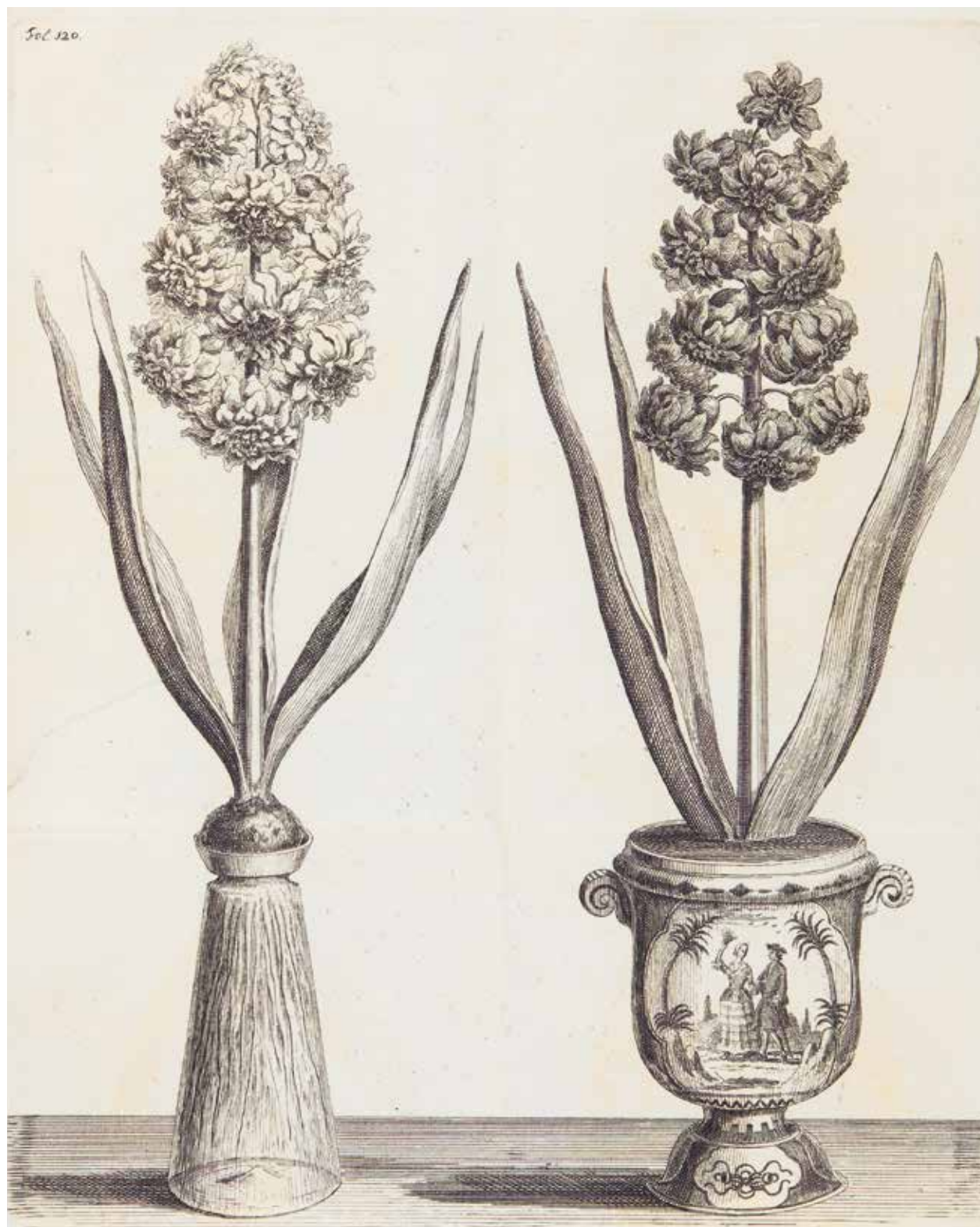
6.
H. Budde, Koningh van
Groot Brittanje, circa
1725.

7.
Pieter van Loo, Dubbele
hyacint, circa 1750.

Dubbele hyacinten zijn eigenlijk misbaksels. Door het gevulde hart kan de bloem niet bevrucht worden en geen zaad zetten. De dubbele bloem past echter heel goed bij de weelderige mode van

de achttiende eeuw. De schilder Pieter van Loo is de leermeester van Hendrik Schwegman, die aan *Icones Plantarum Rariorum* van 1693-1695 zou meewerken. De hyacint in dat boek is op zijn tekening gebaseerd.⁷

8.

Hyacinten in pot en vaas, uit: G. Voorhelm, *Abhandlung vom Hyacinthen*, 1753.

Op deze prent is te zien dat de bloem binnenshuis een ereplek krijgt. Behalve in een pot met aarde kan dat ook in een

speciaal voor de hyacint ontwikkelde vaas, waarbij de bol boven en de wortels in het water hangen. Deze zogenaamde hyacintenvaas is ontwikkeld in het begin van de achttiende eeuw. Uit rekeningen weten we

dat ze ook door Madame de Pompadour worden gebruikt, in dezelfde tijd als deze publicatie van Voorhelm, die in 1752 voor het eerst verscheen.⁸

In 1684 begint Pieter Voorhelm met het kweken van dubbele hyacinten, dat wil zeggen dat de afzonderlijke bloemetjes een dichtgegroeid hartje hebben en de stampers en meeldraden ontbreken.⁹ Omdat zo'n bloem niet bevrucht kan worden, leveren deze hyacinten geen zaad en kunnen zij alleen door het delen van bollen vermeerderd worden. Tot op dat moment werden dubbele hyacinten als een ongewenste misvorming gezien.^{10 11} Volgens de overlevering selecteerde Voorhelm zijn bollen voortdurend op deze afwijking, maar door ziekte was dat er een tijdje niet van gekomen.¹² Voorhelm besluit de fraaie, spontaan tot bloei gekomen bol te cultiveren en te vermeerderen. De belangstelling blijkt groot, de prijs stijgt, er ontstaat een ware rage en Haarlem wordt het centrum van de teelt van dubbele hyacinten.

De vroegste Haarlemse afbeeldingen van dubbele hyacinten, van de hand van de Haarlemse kunstenaar Hendrik Budde, verschijnen in de jaren twintig van de achttiende eeuw.¹³ De verkoopmethode is gelijk aan die van tulpen een eeuw eerder; kunstenaars maken aquarellen in het korte bloeiseizoen om de bollen buiten de bloeiperiode te kunnen verkopen (afb. 6 en 7). Ook de hyacinten krijgen fantasierijke namen van koningen, keizers en klassieke helden als Achilles, Nestor, Alexander en Agamemnon. Tussen 1720 en 1736 stijgen de prijzen zo snel dat er gevreesd wordt voor een nieuwe ineenstorting van de markt. In stukken rond deze kwestie wordt de naam Joris (Georg) Voorhelm als een van de betrokkenen genoemd.¹⁴ Zover komt het gelukkig nooit en Georg Voorhelm blijft zijn hele leven hyacinten kweken. Hij is niet bang om zijn kennis

kust namelijk niet langer als een onheilspellende plek gezien. Er kwam juist een verlangen naar de kust, zoals de Franse historicus Alain Corbin (1936) het in een van zijn publicaties beschreef.² De zee had een gezonde werking op het menselijk lichaam.

Om de leemte in de reis van Jacob en Dirk te vullen, maken we zelf een denkbeeldige historische reis langs de Noordzeekust. Een korte trip in de eerste helft van de negentiende eeuw langs de vissersdorpen Zandvoort, Wijk aan Zee en Egmond aan Zee, die zich later ontwikkelden tot goedbezochte badplaatsen.

Zandvoort

We beginnen onze reis in Zandvoort, vanouds een vissersdorp. Voor lange tijd leefden de inwoners hier van de visserij en het kweken van duinaardappelen. De vis die werd gevangen, werd door de lokale inwoners te voet naar de markt van Haarlem gebracht. Daar werd de vis verkocht. Het was een vrij armoedig bestaan. Op momenten van tegenvallende vangsten, waren de arme vissersgezinnen aangewezen op hulp van de kerk of van welgestelde burgers uit de omliggende steden, waaronder Haarlem. Enkele van die welgestelde burgers uit Haarlem vatten in 1825 het plan om de bestaande zandweg tussen Aerdenhout (dat toen enkel nog als bosgebied bekendstond) en Zandvoort te bestraten en aan zee een heus badhuis te bouwen.³

Deze vijf burgers waren niet de minste. Jonkheer Willem Philip Barnaart (1781-1851) was in 1824 ambachtsheer van Zandvoort geworden en had gedurende de Franse tijd de rol van *maire* (oftewel, burgemeester) van Haarlem (afb. 2).⁴ Jacobus Enschedé (1787-1865) kwam uit de welbekende drukkersfamilie in Haarlem en is lid van de gemeenteraad van Haarlem. Willem van der Vlucht (1787-1849) was makelaar in Haarlem en had in 1822 al het plan opgevat om de arme inwoners van Zandvoort aan het werk te zetten. Zij kregen betaald voor het opknappenwerk dat zij aan de weg tussen Aerdenhout en Zandvoort vervulden. Pieter van Lennep (1780-1850) uit Amsterdam was lid van de Provinciale staten. Hij hielp Van der Vlucht met het bovengenoemde plan. De laatste man die het illustere gezelschap completeerde, was David Jacob van Lennep (1774-1853). Evenals zijn achternaamgenoot Pieter woonachtig in Amsterdam, maar hij was gedurende de zomermaanden te vinden op Huis te Manpad, een buitenplaats in Heemstede. David Jacob was de vader van onze voetreiziger Jacob van Lennep.

Plan eener Negotiatie

Deze vijf commissarissen speelden een zeer belangrijke rol in de uiteindelijk ontwikkeling van Zandvoort van arm vissersdorp tot bloeiende badplaats (afb. 1). In 1825 werden de eerste plannen bedacht en werd geld bijeengebracht. In het *Plan eener Negotiatie* was opgenomen dat er 150.000 gulden nodig was voor de realisatie van de straatweg en het badhuis. Het geld werd bijeengebracht door het uitgeven van aandelen. Ook koning Willem I droeg zijn steentje bij en nam voor 10.000 gulden aandelen in de onderneming.⁵ Dit paste perfect in zijn visie als koning die het belang van infrastructuur in zijn nieuwe koninkrijk inzag. De aanleg van de straatweg begon in 1826 en nog datzelfde jaar werd de weg geopend. Bezoekers konden nu via Aerdenhout naar Zandvoort over een bestrate weg, waarbij er twee keer tol betaald werd. Vanaf het najaar 1826 tot in het voorjaar 1828 werd

2.

Jean Baptist Madou,
Portret van jhr. Willem
Philip Barnaart,
1815-1840.

Willem Philip Barnaart was heer van Zandvoort en een van de vijf commissarissen die in 1825 het plan opvatte om de weg naar Zandvoort te bestraten en aan de kust een badhuis te bouwen.

3.

Wybrand Hendriks,
Malle Kee, 1797-1802.

Glimlachend en met haar sterke armen gekruist werd de Zandvoortse Malle Kee door Wybrand Hendriks getekend. Zij en honderden andere vissersvrouwen brachten zware manden vol vis te voet naar Haarlem.

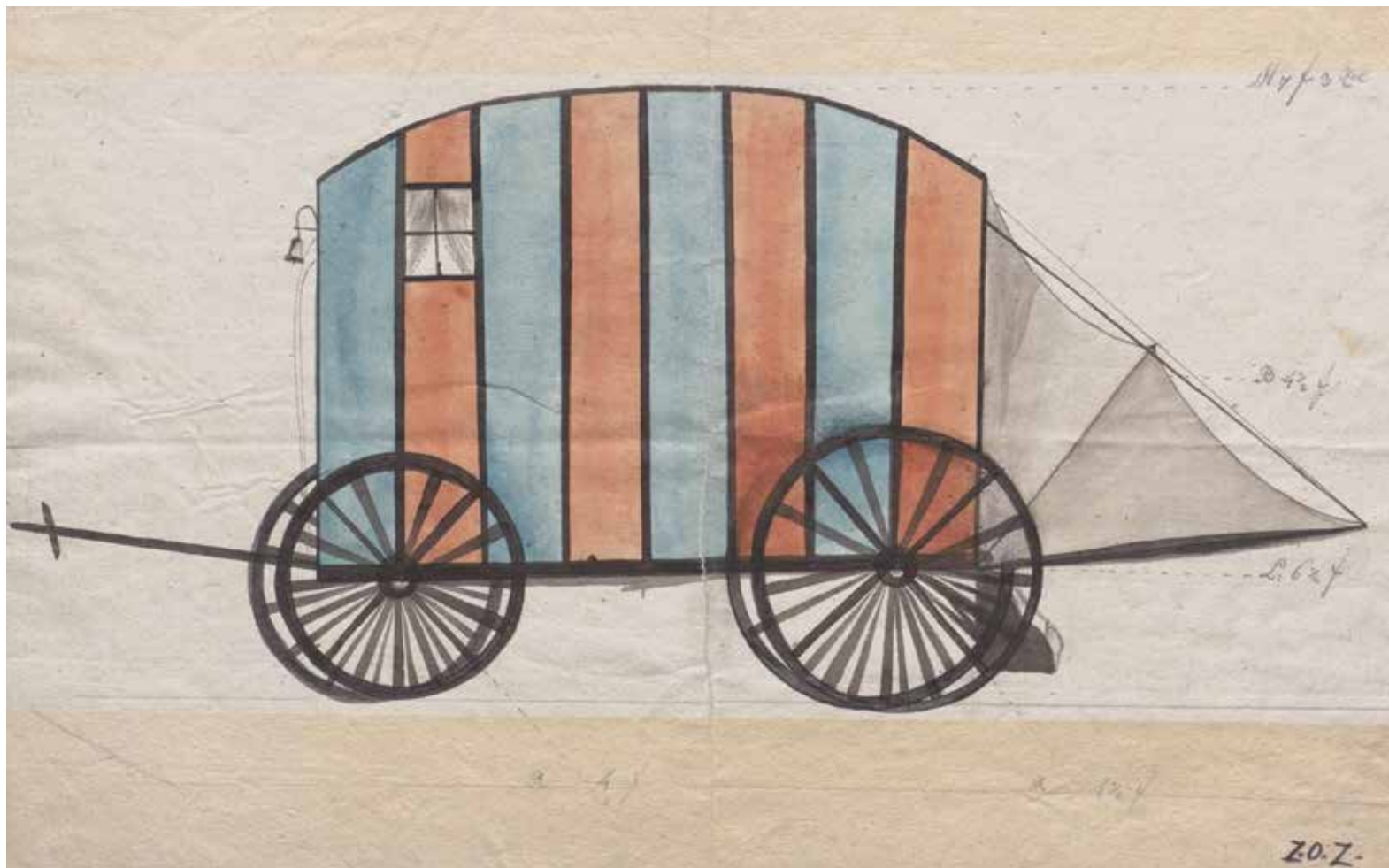
gewerkt aan het badhuis (afb. 4). Het ontwerp van dit gebouw was afkomstig van de Vlaamse architect Franciscus Tielemans Suys (1783-1861). Hij was als architect werkzaam voor de Nederlandse koning Willem I en na de afscheiding van België in 1831 ook voor de Belgische koning Leopold.

Een verblijf in het badhuis te Zandvoort was voor de eerste badgasten een beloning nadat zij de vervuilde steden Haarlem en Amsterdam achter zich hadden gelaten en met de diligence (een postkoetsverbinding) via de nieuwe straatweg naar de kust waren getrokken. In het badhuis aangekomen namen zij binnenbaden, waarbij het zeewater werd verwarmd en zo de mineralen hun kracht op het menselijk lichaam hadden. Niet enkel konden de gasten binnen een dergelijk zeebad nemen. De commissarissen hadden direct bij hun onderneming al enkele badkoetsen bij de Haarlemse wagenmaker Haarman aangekocht waarmee ook een verfrissend en gezond Noordzeebad genomen kon worden (afb. 5). Overigens mocht het nodige voor de inwendige mens ook niet ontbreken. Na een grote opening in april 1828 werd al snel door de kastelein van het badhuis geadverteerd met het aanbieden van een 'table d'hôte': om 3 uur 's middags schoven de badgasten dan aan voor een gezamenlijke en vermoedelijk smakelijke maaltijd in het badhuis.⁶

4.
Anoniem, Badhuis (Groot), zuidwestzijde, ziende naar het noordoosten, 1865.

De oudst bekende foto van het badhuis in Zandvoort. Een man (wellicht de fotograaf) poseert voor het badhuis, waar de tafels en stoelen op het terras zijn opgestapeld. Einde van het badseizoen?

5.
J. Haarman, Tekening van een badkoets, 1826.

Een prachtige tekening van de eerste badkoets in Zandvoort. De huif aan de achterzijde diende ervoor om de badende gasten enige privacy te geven als zij met badkleding het water in gingen.

2.

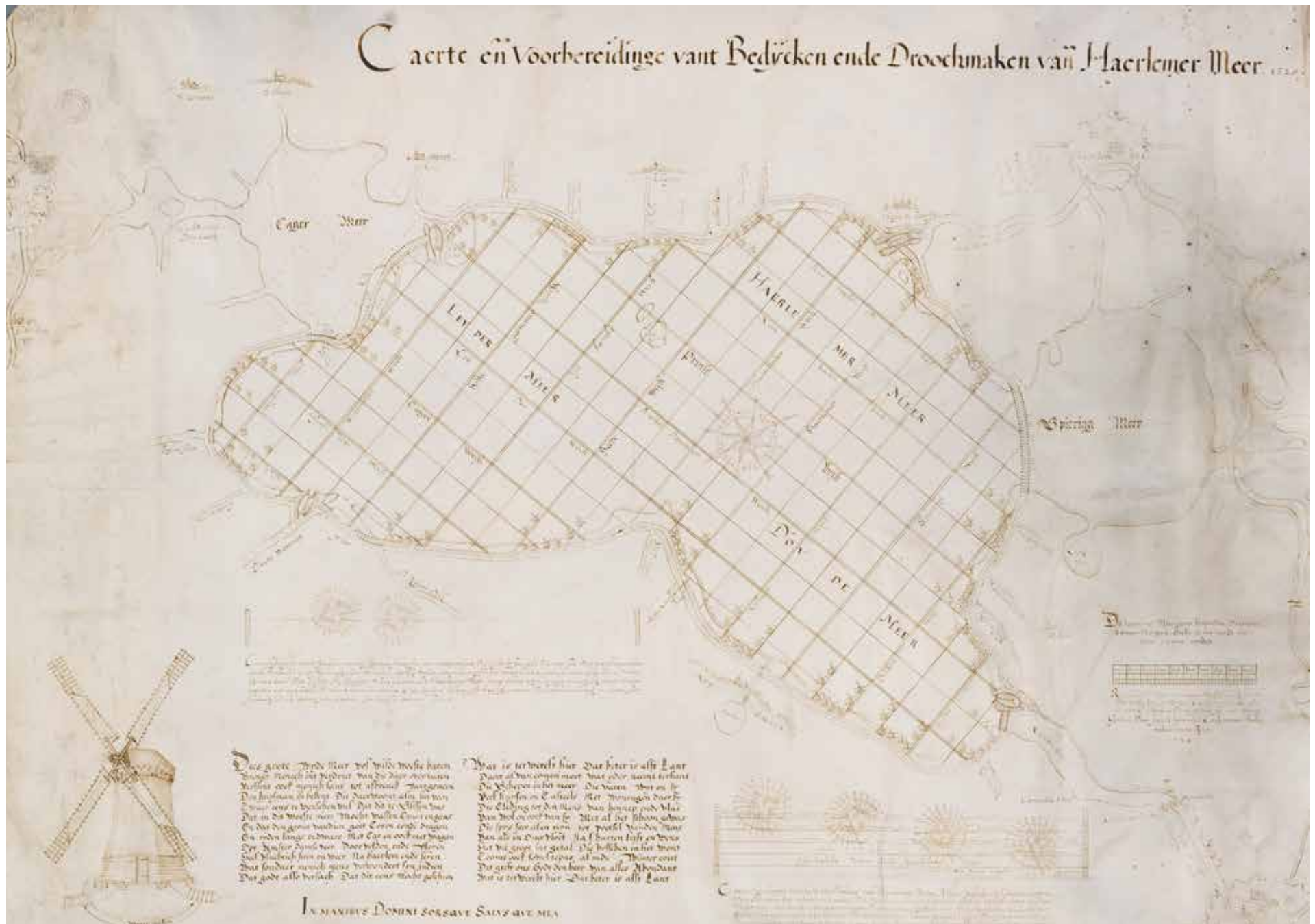
Paul André Basset naar Jan van Goyen, *Vue de la Mer de Harlem, en Hollande*, 1775-1880.

De Haarlemmermeer was in de zeventiende eeuw van levensbelang voor de steden Haarlem en Leiden. Bij goed weer was het een druk verkeersplein voor het vervoer van personen en goederen.

Oudere plannen

Het was niet de eerste keer dat de roep klonk om het meer aan banden te leggen. Ook op 1 januari 1616 veroorzaakte een hoge watervloed dijkbreuken langs het IJ, waarbij grote stukken land werden weggeslagen. De dorpen Nieuwerkerk, Vijfhuizen en Rijk verdwenen daarbij in de golven. Het had maar een haar gescheeld of de dunne strook land bij Halfweg, die de Haarlemmermeer van het IJ en het Wijkmeer scheidde, was doorbroken. In het zuiden bestond het gevaar van verbinding met het Kager- en Braassemermeer en de Westeinderplas. Dan zou het water helemaal niet meer te houden zijn. Daarom werd

in 1617 een eerste voorstel bij de Staten van Holland ingediend om de Haarlemmermeer droog te leggen. Ondanks de steun van landeigenaren die om het meer heen woonden, werd het plan afgewezen. Het Hoogheemraadschap van Rijnland wilde zijn waterboezem niet verliezen en de grote steden vreesden inkomstenderving. Haarlem was immers voor een groot deel afhankelijk van de scheepvaart over de Haarlemmermeer en Leiden verdiende goed aan de visserij. Daarnaast zorgde de Haarlemmermeer voor verversing van het water in de grachten, die indertijd niets meer dan open riolen waren (afb. 2).²

3. Jan Adriaansz. Leeghwater, Ontwerp voor de droogmaking en inrichting van de Haarlemmermeer, 1629. Het eerste ontwerp van waterbouwkundige Jan Adriaanszoon Leeghwater voor de drooglegging en inrichting van de Haarlemmermeer uit 1629. Op de originele manuscripttekening is ook een model getekend voor een watermolen en de watergang van de molens.

Leeghwater

Het eerste plan tot drooglegging was afkomstig van de Gorinchemse burgemeester Anthonius de Hooch in 1617. Hoewel zijn voorstel niet het gewenste resultaat had, zou het niet het laatste zijn. In 1629 liet de vermaarde waterbouwkundige Jan Adriaanszoon Leeghwater van zich horen (afb. 3). Leeghwater had grote bekendheid gekregen met de drooglegging van de Beemster in 1612. Een monsterproject, waarbij het gebied met maar liefst 43 windmolens werd leeggepompt om nieuwe landbouwgrond te creëren. De Beemster was het eerste grote meer dat werd drooggelegd. Vóór die tijd was alleen nog geëxperimenteerd

met kleinere meren en zeekleipolders. Toen de Beemster een succesverhaal bleek te zijn, ging het hard met de droogmakerijen én met de carrière van Leeghwater. Zo werkte hij mee aan het inpolderen van de Purmer (1622), de Wormer (1626) en de Schermer (1635). Het plan dat hij voor de Haarlemmermeer maakte, werkte hij in 1641 uit in zijn bekende *Haarlemmer-Meer-Boek*. Volgens Leeghwater waren er 160 molens nodig om de klus te klaren en zou het hele project een kolossale 3,5 miljoen gulden gaan kosten. Misschien niet heel gek dat zijn voorstel werd afgewezen.³

2.
Albert Jan Sevenhuijzen,
Vleeshal aan de zuid-
oostzijde, circa 1850.

Het is een van de meest iconische gebouwen aan de Grote Markt te Haarlem: de Vleeshal. Lieven de Key combineerde baksteen en natuursteen in een rijk versierd gebouw. De beeldhouwde ossenkoppen verwijzen direct naar de functie van de hal.

is hoe we de lessen uit het verleden kunnen toepassen om een inclusieve en veerkrachtige samenleving te bouwen, waar plaats is voor zowel de nodige arbeidskrachten als de meest kwetsbaren, zonder dat de maatschappelijke druk onhoudbaar wordt.

Aan de hand van drie voorbeelden belichten we een aantal cruciale momenten in de geschiedenis die de blijvende impact van migratie op onze samenleving illustreren en waardevolle parallellen tonen met het heden.

Wederopbouw, wrijving en Vlaamse zijde in Haarlem in de zestiende en zeventiende eeuw

Na de belegering en inname door Spaanse troepen in 1572-1573 en de verwoestende stadsbrand van 1576 lag Haarlem in puin. De stad stond voor een taak van wederopbouw, maar kampte met een tekort aan inwoners en geschoolde arbeidskrachten. Dit opende de deuren voor een instroom van Vlaamse en Waalse migranten, afkomstig uit de Zuidelijke Nederlanden, die vanwege geloofsvervolging naar het noorden vluchtten. Het stadsbestuur voerde een actief wervingsbeleid, waarbij gunstige vestigingsvoorwaarden werden geboden aan geschoolde ambachtslieden, met name uit de textielnijverheid. En met succes. Het inwoneraantal van Haarlem steeg,

van zo'n 14.000 in 1570 naar bijna 40.000 in 1622. Zo'n 25% hiervan waren vluchtelingen uit de Zuidelijke Nederlanden, ongeveer 10.000 mensen, zoals blijkt uit de lidmatenregisters van de Haarlemse gereformeerde kerk.¹

De bijdrage van deze 'nieuwe Haarlemmers' aan de economische en culturele bloei van de stad is onbetwistbaar. Zij brachten niet alleen hun vakmanschap en kennis van geavanceerde technieken mee, maar ook kapitaal en ondernemerschap. De textielindustrie, met name de zijde- en linnenproductie, herleefde en Haarlem werd een belangrijk centrum voor de handel. Nieuwe bierbrouwerijen ontstonden en de welvaart trok ook kunstenaars aan als Frans Hals (1582/1583-1666) en architecten zoals de uit Gent afkomstige Lieven de Key (ca. 1560-1627), wiens ontwerpen nog steeds het stadsbeeld sieren, zoals de Vleeshal op de Grote Markt (afb. 2).²

Hoewel deze nieuwkomers cruciaal waren voor de heropleving, was de integratie niet altijd even harmonieus als het rooskleurige beeld vaak doet vermoeden. De gunstige vestigingsvoorwaarden golden niet voor iedereen, en de komst van zoveel 'inwijkelingen' ging gepaard met wrijving, wantrouwen en jaloezie bij de lokale bevolking. De gevestigde Haarlemse gilden zagen hun positie bedreigd door de concurrentie. Nieuwkomers werkten soms met afwijkende methoden of opereerden buiten de traditionele structuren,

3.
Pieter Baes, Minuten
van allerlei notariële
akten, nr. 468 (3 juli-29
december 1678), p. 105.

Staltjes stof zijn met
was aan de akte beves-
tigd. Voor de patronen
en technieken van deze
gewoven zijde stalen was
patent verleend door
het stadsbestuur van
Haarlem.

wat leidde tot conflicten over werkverdeling, prijzen en gildeleden. Een sprekend voorbeeld hiervan is te vinden in de linnenindustrie: Vlaamse en Brabantse gildemeesters mochten zich in Haarlem direct als volwaardig gildemeester vestigen, zonder het verplichte toelatingsexamen af te leggen.³

Een ander punt van frictie ontstond rond de Vlaamse zijdewevers. Dankzij de toepassing van innovatieve technieken waren zij in staat stoffen van een uitzonderlijk hoge kwaliteit te produceren, die die van hun Haarlemse collega's overtroffen. Om te voorkomen dat de Haarlemmers deze superieure werkwijze zouden kopiëren, verleende het stadsbestuur de Vlaamse zijdewevers in 1678 patenten. Deze patenten werden voor het nageslacht vastgelegd in een notariële akte, compleet met verzegelde stofmonsters (afb. 3). Deze monsters, met hun prachtige schittering en glans, zijn tegenwoordig prachtige voorbeelden van de bloeiende textielnijverheid in Haarlem. Maar ze zijn ook de registratie van een conflict, dienend als bewijsvoering ter voorkoming van patentbreuk door Haarlemse zijdewevers.

UITGAVE

WBOOKS, Zwolle

info@wbooks.com

wbooks.com

in samenwerking met het Noord-Hollands Archief

noord-hollandsarchief.nl

TEKST

Lisa van Beek, Christian Bertram, Alexander de Bruin, Hannah Goedbloed, Myrthe Krom, Koen Marijt, Annabella Meddens-van Borselen, Floor Milikowski, Sarah Remmerts de Vries, Marike van Roon en Patrick Vlegels.

REDACTIE

Myrthe Krom en Patrick Vlegels
(Noord-Hollands Archief)

PROJECTCOÖRDINATIE

Myrthe Krom en Jaap Verschoor / Kantoor
Verschoor Boekmakers, Haarlem

ONTWERP EN VORMGEVING

Albertine Dijkema / A10design

© 2025 WBOOKS Zwolle /
Noord-Hollands Archief, Haarlem

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.

© c/o Pictoright Amsterdam 2025.

ISBN 978 94 625 8718 2
NUR 693

DIT BOEK WERD MOGELIJK GEMAAKT DANKZIJ STEUN VAN ONDER MEER

Stichting Vrienden van het Noord-Hollands Archief

Gilles Hondius Foundation

De Gijselaar Hintzenfonds

Constantijn van Nispen Fonds

Hendrik Mullerfonds

W BOOKS

Stichting
Vrienden van het
Noord-Hollands
Archief

De Gijselaar Hintzenfonds
De Gijselaar-Hintzenfonds

Hendrik
Muller
fonds

Wat hebben een middeleeuwse oorkonde, een foto van de Zeesluis IJmuiden en een oude handgetekende kaart gemeen? Je kunt ze allemaal vinden in het Noord-Hollands Archief en ze vertellen stuk voor stuk een eigen verhaal – over een ver verleden, maar ook over recente ontwikkelingen.

In dit rijk geïllustreerde boek neemt een elftal enthousiaste auteurs je mee op reis door Noord-Holland: door de tijd, langs steden en dorpen, mensen en momenten. Het resultaat is een levendig mozaïek van verhalen, verteld via bijzondere vondsten in onze collecties.

Laat je verrassen door het mooiste materiaal dat het Noord-Hollands Archief in huis heeft. Dit boek is een uitnodiging: om te bladeren, om te ontdekken, maar ook om zelf op onderzoek uit te gaan in het archief. Want in elke archiefdoos schuilt een nieuw verhaal, klaar om ontdekt en gelezen te worden.

9 789462 587182

WBOOKS.COM